sių į du rūsius-kaupus, buvusius kiemo P pusėje, į PR nuo klebonijos.

Taigi nurodomų tunelių tarp klebonijos, virtuvės ir bažnyčios egzistavimas labai abejotinas.

Senosios virtuvės pastate rastas akmuo – aukuras švęstam vandeniui laikyti su iškalta 1820 m. data. Vienas jo šonas plokštesnis – matyt, priglaudimui prie sienos. Šiuo metu jis pervežtas į kavinę-karčemą netoli Kulių ir pastatytas prie jos durų.

Kulių religinių pastatų komplekso teritorijoje, kalvelėje, šešiose vietose ištyrus bendrą 31 m^2 plotą, surasta archeologinė vieta, datuojama II tūkst. antrąja puse ir siejama su pirmąja (1644 m.) Kulių bažnyčia (galbūt ir metraščiuose nurodoma Kulių XVI a. gyvenvietė iki bažnyčios statybos). Čia aptiktas kultūrinis sluoksnis intensyvus, nuo 0,96 m iki 1,3 m storio. Archeologinių radinių, kuriuos būtų galima datuoti II tūkst. pradžia ir šią vietą sieti su 1253 m. minimais spėjamais Kuliais, nerasta.

Kulių archeologinę vietą reikėtų vadinti senosios bažnyčios vieta, o NKVR ją sieti su Šv. vyskupo Stanislovo bažnyčios kompleksu (nurodyti kaip komplekso dalį). Tačiau prieš tai jau registruotus du statinių kompleksus – pastatų kompleksą (G 449K) ir Šv. vyskupo Stanislovo bažnyčios kompleksą (G 201K) reikia apjungti į vieną, jų teritorija laikant siūloma archeologinės vietos riba. Į statinių kompleksą, matyt, vertėtų įtraukti ir išlikusį seną parapijos pastatą kitoje Liepų gatvės pusėje, į Š nuo bažnyčios. Jame esą gyvenęs švietėjas, „Trumpo katekizmo“ autorius, Kulių klebonas ir Rietavo dekanas kunigas Kazimieras Skrodzkis (1798–1874 m.).

KULIAI ECCLESIASTICAL BUILDING COMPLEX

In the vicinity of a stone and brick house, which was built in 1780 and intended for the church's servants and kitchen, and of a two-story red brick rectory built in 1790 in the vicinity of the Kuliai (Plungė Dist.) church, a total area of 31 m^2 was excavated and a 0.96–1.3 m thick cultural layer discovered. In it was found a silver 1825 Prussian coin, a 19th century button from a postal worker or an official of the Province of Moscow (Kamianets-Podolskyi), sherds of thrown pots and other vessels (some of them glazed), fragments of roof tiles as well as flat and 'pot-shaped' (*Topfkachel*) oven tiles (some with green and light brown glaze), and handmade nails. The finds date to the 17th (16th?) – 19th centuries.

ŽVALGYMAI VILNIUJE, VOKIEČIŲ G. 20

Rytis JONAITIS, Saulius SARCEVIČIUS

2006 m. LII MTS vykdė archeologinius žvalgymus Vilniuje, Vokiečių g. 20. Žvalgyta prie pastato Š sienos, pamatų hidroizoliacijos vietoje.

Pastato Vokiečių g. 20 istorija glaudžiai susijusi su evangelikais liuteronais. Vilniuje evangelikai liuteronai įsikūrė XVI a. viduryje – pabaigoje. Iš pradžių savo mokslą jie skelbė Vilniaus katalikų bažnyčiose (pavyzdžiui, Abraomas Kulvietis – Šv. Onos bažnyčioje), vienuolynuose (pranciškonų vienuolyne). Pasipriešinus Katalikų bažnyčios hierarchams,

1 pav. XV a. antrosios pusės – XVI a. pradžios rūsio fragmentas. *S. Sarcevičiaus nuotr.*
Fig. 1. Fragment of a basement from the 2nd half of the 15th – early 16th century.

2 pav. XVI a. pabaigos – XVII a. pirmosios pusės plokštinių koklių fragmentai. *S. Sarcevičiaus nuotr.*
Fig. 2. Oven tile sherds from the late 16th – 1st half of the 17th century.

evangelikai liuteronai iš bažnyčių ir vienuolynų buvo išvaryti. Juos priglaudė įtakingi ir turtingi Vilniaus miestiečiai – M. Liuterio mokymo rėmėjai ir išpažinėjai. Pranciškonų vienuolis F. Lismaninis, išvarytas už reformacijos idėjų skleidimą, 1522–1537 m. įsikūrė pranciškonams priklausiusiuose namuose maždaug dabartinės kirchės vietoje. Iš Vokietijos atvykęs pastorius Viklefas, pamokslavęs Šv. Onos bažnyčioje, buvo išvarytas ir 1555 m. įsikūrė Vilniaus burmistro A. Marštyno namuose Vokiečių g. (dabar 20), kur jis įrengė mokyklą ir maldyklą.

1563 m. evangelikai liuteronai atsiskyrė nuo evangelikų reformatų (kalvinų), išlaikydami prūsiškąją reformacijos pakraipą. XVI a. pabaigoje susiformavusi evangelikų liuteronų bendruomenė 1583 m. nupirko minėtąjį namą Vokiečių g. 20 iš kalvino Žemaitijos kašteliono Mikalojaus Tolvaišos. Pastatas ir sklypas pirktas kirchės statybai. Evangelikų liuteronų būstinė (kirchė ir bendruomenės namai) įsitvirtino dabartiniame Vilniaus senamiesčio 31 kvartale, kurį riboja Vokiečių, Trakų, Pranciškonų ir Šv. Mikalojaus gatvės. Kvartale XVI a. viduryje gyveno įžymūs dvariškiai, didžiūnai, įtakingi miestiečiai, parėmę liuteronus ir sudarę jų pagrindą.

Daugelis posesijų prie Pranciškonų g. priklausė pranciškonų vienuolynui, o kvartalo ŠV dalyje plytėjo pranciškonų sodai. Gatvė nuo pranciškonų varpinės iki Trakų g. buvo prakirsta tik XIX a., sugriovus varpinę. Daugelis kvartalo namų iš pranciškonų buvo atsivedę vandentiekį. XVI a. mūriniais 2–3 aukštų namais ištisai užstatytos Vokiečių, Tra-

kų gatvės, dalis Šv. Mikalojaus bei Pranciškonų gatvių. Mūrinių pastatų jau būta ir kvartalo gilumoje.

1583 m. liuteronai nusipirko mūriniais pastatais užstatytą posesiją 371 (pagal 1808 m. Vilniaus planą), t. y. Vokiečių g. 20 pagal dabartinę numeraciją. Jos gilumoje jie pasistatė kirchę. 1624 m. ši sudegė ir sugriuvo. Kirchė atstatyta 1633–1649 m. Architektūrinių tyrimų duomenimis, šiame etape susiformavo kirchės išorinis vaizdas ir plano struktūra. Užmūrijus pirminį portalą R pusėje, šioje pusėje įrengtas altorius. Bažnyčia nukentėjo ir per 1655 m. gaisrą. Atstatymo darbai pradėti 1662 m., pastatytas dabartinis varpinės korpusas.

XVII a. antrojoje pusėje liuteronų bendruomenė ėmė plėstis. Ji supirkinėjo pastatus ir sklypus aplink pagrindinę posesiją (371). Taigi iki XVII a. pabaigos susiformavo liuteronų bendruomenės valdos, apimančios Vilniaus senamiesčio 31 kvartalo P pusę. Bendruomenei priklausantys pastatai daugiausiai buvo nuomojami pirkliams, amatininkams, o už gautas lėšas išlaikoma kirchė, pastoratas, mokykla, prieglauda ir kt.

XVIII a. pradžioje – viduryje kirchę ir kitus pastatus nusiaubė gaisrai (1737, 1748, 1749 m.). Atstatymo darbams 1739–1742 m. pakviestas architektas K. Glaubicas. Jo rekonstruota kirchė išliko iki šiol.

Pastato Vokiečių g. 20 pamatų hidroizoliacijos darbų metu žvalgytas 25 m^2 dydžio plotas. Fiksuotas iki 2,4 m storio supiltinio pobūdžio XVI a. pabaiga / XVII a. pirmąja puse – XX a. datuotinas kultūrinis sluoksnis. Archeologiniai žvalgymai prie Liuteronų bažnyčios patvirtino ankstesnių architektūrinių ir archeologinių tyrinėjimų išvadas, kad XVI a. pabaigoje bažnyčia statyta ankstesnio mūrinio užstatymo vietoje. Šis užstatymas lėmė bažnyčios plano konfigūraciją. Jos Š siena rėmėsi į dviejų aukštų pastato galinę sieną, architektų datuojamą XV a. antrąja puse. Pastato šoninė siena nugriauta XVI a. pabaigoje, susiaurinant pastatą tiek, kad dalis rūsių atsidūrė po kiemu.

Archeologinių žvalgymų metu atidengti bei užfiksuoti po kiemu esančių mūrinių statinių, stovėjusių iki bažnyčios pastatymo, kontūrai. Bažnyčios statybos metu nugriauti mūriniai pastatai turėjo rūsius, kurie išlikę iki šių dienų (1 pav.). Atidengus pirminio mūrinio užstatymo kontūrus, paaiškėjo, kad šiuo metu po pastatu esantys du rūsiai pirminiame statybų etape (XV a. antrojoje pusėje?) galėjo priklausyti dviem skirtingiems pastatams. Rūsiai turėjo atskirus įėjimus iš kiemo pusės. Tarp pastatų buvo paliktas 1,2 m pločio tarpas. XVI a. jie sujungti, o tarpas tarp jų panaudotas įėjimui įrengti.

Žvalgymų metu aptikti radiniai (2 pav.) datuotini XVI a. pabaiga – XVII a. pirmąja puse.

FIELD SURVEY IN VILNIUS AT VOKIEČIŲ ST. 20

In 2006 archaeological excavations were conducted in Vilnius at Vokiečių St. 20. An area 25 m^2 in size was surveyed. A cultural layer of up to 2.4 m thick and of a fill nature that dates to the late 16th / first half of the 17th century – 20th century was recorded (Figs. 1–2). The contours of brick structures, which were located around the courtyard and stood until the construction of the church in the 16th century, were exposed and recorded.